

Om de nye danske kommaregler eller Han græder næsten hver gang han skal sætte komma

Kommakrigen – som i årtusindets begyndelse involverede regeringspartiet Venstre medsam kulturog undervisningsministeriet – endte i et noget besynderligt kompromis. Hvad den mundede ud i, kan man få et referat af i Håndbog i Nudansk, 5. udgave, 2007 (Politikens Forlag), side 297. Den pågældende historiske rubrik i det over 30 sider lange kapitel om komma bærer den måske lidt ironiske overskrift »De danskes kommaer«.

Uanset om ansvaret er regeringspartiets eller ministeriets eller Dansk Sprognævns, er det grotesk at det i Retskrivningsordbogens 2. udgave fra 1996 indførte *nyt komma* ved et såkaldt kompromis i 2004 blev erstattet af noget hvis forskel fra nyt komma man ikke er i stand til at definere. I praksis er det udmærkede kommareduceringsystem fra 1996 nemlig slet ikke blevet afskaffet; nu hedder det blot at man ifølge den nye retskrivning har »mulighed for valgfrit at sætte eller udelade det såkaldte *startkomma*«!

Gennem mit mangeårige virke som tekstredaktør og korrekturlæser kan jeg bevidne at det kun er et meget lille mindretal af skribenter, herunder akademikere, der er i stand til at sætte komma i overensstemmelse med gældende regler. Det gælder både det de fleste stadig kalder 'grammatisk komma', og den reducerede udgave af samme system der som nævnt oprindeligt blev kaldt 'nyt komma'. Sidstnævnte bruges af langt de færreste skribenter selv om det anbefales, og det skyldes formentlig for en stor del at der er blevet skabt forvirring om systemet. Hvis man ligefrem skal kalde det et system – reelt er det i akkurat lige så høj grad som det traditionelle primært et grammatisk funderet komma. Fordelen ved det er dels at man undgår at hakke sætninger op i mange kommaer der måske kan bremse læserytmen ('det, han sagde, han ville have, vi skulle gøre...'), dels at man slipper for at skulle tilegne sig en del mere subtile retskrivningsregler som ikke kan læres ved anvendelse af kryds og bolle alene.

At reglerne eller forklaringen af dem (uanset hvilken af de valgfrie varianter man har tænkt sig at benytte) ikke er let forståelige for enhver sprogbruger, ja formentlig vanskelige at kapere for de fleste, fremgår måske af følgende uddrag af sprognævnets *Kommaregler* fra 2004:

»Kommaet mellem sideordnede ledsætninger kan dog valgfrit udelades når ledsætningerne har fælles indledningsord, dvs. når underordningskonjunktionen er udeladt i den anden (eller en senere) ledsætning. Denne valgfrihed gælder uanset om man i øvrigt har valgt at sætte eller at udelade startkomma [...]

»Der sættes altid startkomma ved selvstændige ledsætninger, herunder parentetiske relativsætninger [...]

»Det anbefales dog at være tilbageholdende med at sætte komma i sådanne tilfælde.

I de følgende tre paragraffer sættes ufravigelige regler for kommaplacering med eksempler der ikke just forekommer indlysende:

»Når en præposition eller et ord eller en ordforbindelse der bruges som præposition, hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning, sættes kommaet foran præpositionen:

Vi har ingen kommentarer, ud over hvad der fremgår af brevet.

Vi vil gerne se dig, i anledning af at vores datter skal døbes.

I de to anførte eksempler ser man ellers hyppigt at skribenter først sætter kommaet foran hhv. *hvad der...* og *at vores...*, hvilket vel også kan forekomme rimeligt. Men det er altså forkert. Endnu tvivlsommere eksempler anføres i næste paragraf:

»Når et adverbium eller et ord eller en ordforbindelse der bruges som adverbium, hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning, sættes startkommaet foran adverbialet:

Bøgerne blev nedsat, en måned efter at vi havde betalt fuld pris for dem.

Han græder, næsten hver gang man kritiserer ham.

Vi fordrev tiden, så godt (som) vi nu kunne.

Denne funktion kan tilsluttes, indtil 30 minutter efter at tændingen er afbrudt.

Skulle det virkelig være forkert at skrive *Han græder næsten hver gang, man kritiserer ham*? Jeg græder næsten hver gang jeg ser det eksempel. Eftersom adverbialforbindelsen hører mindst lige så meget sammen med hovedsætningen (eller hvad vil det sige at 'høre nøje sammen med'? – det virker noget arbitrært at man i et regelsystem der angiveligt er så strikte grammatisk funderet, indfører semantiske hjælpekonstruktioner); man burde i det mindste have ladet placeringen af den slags kommaer være valgfri. Ikke mindst fordi langt de fleste af dem der – mere eller mindre perfekt – har lært at sætte traditionelt grammatisk komma, vil sætte kommaet umiddelbart foran ledsætningen. Akkurat som det er reglen i den følgende paragraf:

»Ved tidsledsætninger indledt med tidskonjunktioner som *da, når, mens* sættes startkommaet umiddelbart foran ledsætningen:

Vi ordnede det hele en aften, da fjernsynet var itu.

Vi har aftalt at mødes en aften, når fjernsynet virker igen.

Vil det mon være at undervurdere skribenter der ellers er nogenlunde habile traditionelle kommasettere, at hævde at kun de færreste vil tilegne sig den subtile grammatiske forskel mellem disse to paragraffer?

Der er rigtig mange tilfælde (bl.a. netop de her anførte) hvor man vil kunne undgå at bryde indviklede kommaregler ved simpelthen at benytte nyt komma, altså undladelse af startkomma. Det er vel også derfor man netop fra Sprognævnets side anbefaler det. Resultatet vil i hvert fald være færre kommafejl.

Foreløbig er der dog ikke noget der tyder på at *nyt komma* (hhv. dets navnløse arvtager) vil vinde indpas eller bare mærkbart frem. Det anvendes kun i en ubetydelig del af de trykte bøger (både skøn- og faglitterære), og for korrekturlæsere er det en sjælden undtagelse at man bliver bedt om at rette tegnsætning efter nyt komma, hhv. 'Der sættes i denne tekst ikke komma foran ledsætninger' (betegnelsen startkomma har jeg endnu ikke hørt anvendt ud over fra sprognævnets side). På de fleste forlag hedder det generelt, henvendt til korrekturlæsere, at 'der sættes (traditionelt) grammatisk komma'.

Ole Klitgaard
dec. 2007